

Komentár evanjelia na sviatok sv. Matúša (21. septembra)

V Levim Ježiš vidí Matúša. Vidí jeho príbeh lásky. Aj dnes chce Ježiš upierať svoj pohľad na nás.

21.09.2023

Evanjelium (Mt 9, 9-13)

Keď odtiaľ Ježiš odišiel, videl na mýtnici sedieť človeka menom Matúša a povedal mu: „Poď za mnou!“ On vstal a išiel za ním.

Keď potom Ježiš sedel v dome za stolom, prišli mnohí mýtnici a hriešnici a stolovali s ním a s jeho učeníkmi.

Keď to videli farizeji, hovorili jeho učeníkom: „Prečo váš učiteľ jedáva s mýtnikmi a hriešnikmi?“

On to začul a povedal: „Lekára nepotrebujú zdraví, ale chorí. Choďte a naučte sa, čo to znamená:

„Milosrdenstvo chcem, a nie obeť.“
Neprišiel som volať spravodlivých, ale hriešnikov.“

Komentár

Čo je to za pohľad na Ježiša Krista, ktorý radikálne mení srdce, premieňa ho, uzdravuje!

Ježiš prechádza úzkymi uličkami Kafarnauma a odhodlane ide na miesto, kde pracuje Lévi, vyberač daní pre Rimanov, ten, ktorého

nenávidia vlastní spoluobčania,
opovrhovaný, zradca.

Zastaví sa, nikam sa neponáhľa a
pozrie naňho.

Týmito milosrdnými očami, ako sa
naňho ešte nikto nikdy nepozrel.

A otvoril mu srdce, oslobodil ho,
uzdravil ho, naplnil nádejou.

V tých očiach Levi videl pohľad Boha,
ktorý vidí ďalej, než vidia naše oči.

Za hranicami zdanlivosti, za
hranicami našich hriechov, našich
zlyhaní, našej nehodnosti.

V Levim Ježiš vidí Matúša.

Vidí jeho príbeh lásky, služby,
oddanosti, vernosti, šťastia.

Aj dnes, každý deň, chce Ježiš upierať
svoj pohľad na nás.

"Je to čakanie Boha, ktorý miluje ľudí, ktorý nás hľadá, ktorý nás miluje takých, akí sme — nedokonalých, sebeckých, nestálych —, ale pritom schopných objaviť jeho nekonečnú lásku a úplne sa mu odovzdať" (Svätý Josemaría, *Ísť s Kristom*, bod 131).

My, ktorí tiež sedíme na lavičke, snažíme sa byť šťastní svojím vlastným spôsobom, hromadíme čas a statky pre seba, nedokážeme sa darovať druhým, unavení z ubiehajúcich dní bez toho, aby sme sa odvážili riskovať.

Ježišovo stretnutie s Matúšom je pre nás výzvou a vyžaduje si našu dôveru: ak Ježiš dokázal premeniť mýtnika na služobníka, zradcu na svojho blízkeho priateľa, môže premeniť aj nás hriešnikov na Božie deti, na svojich dôverných priateľov.

Aby sme to dokázali, musíme urobiť to, čo Matúš: musíme sa cítiť v nebezpečenstve, chorí, potrebujúci

ten pohľad, ktorý vzbudzuje nádej, pretože v každom z nás, hriešnikov, vidí človeka, o ktorom sníva Boh.

Autor: Luis Cruz // Fotka: Scala / Art resource. Caravaggio: Vocazione di san Matteo.

Komentár k obrazu "Povolanie svätého Matúša" od Caravaggia

Obraz *Vocazione di San Matteo* (1599-1600) od talianskeho majstra Michelangela Merisiho da Caravaggia je vhodným námetom na teologický komentár: pre slová evanjelia, ktoré ho inšpirovali, aj pre jeho bohatú symboliku. Farebné kontrasty typické pre barokovú techniku chiaroscuro, expresivita tvárí a intenzita pohľadov a mnohé ďalšie drobné detaily okamžite upútajú pozornosť diváka. To isté možno povedať o niektorých prvkoch alebo predmetoch, ktorých význam nie je

na prvý pohľad zrejmý, ako napríklad veľkosť slepého okna v hornej časti obrazu, hoci cezň nepreniká svetlo, ktoré scéne dominuje.

Pri prvom pohľade na spodnú časť obrazu - orámovanú horizontálne vystupujúcim parapetom - nás upúta skupina siedmich ľudí. V hornej časti, zľava doprava, vidíme tmavú plochu, okno a vstup svetelného lúča.

V dolnej časti obrazu najprv vidíme skupinu piatich ľudí sediacich za stolom vyberačov daní. To naznačuje, že ich prácou je vyberanie daní, alebo aspoň že v tejto oblasti spolupracujú. Oblečení sú v štýle 15. - 16. storočia, teda v čase, keď žil maliar Caravaggio. Na druhej strane druhú skupinu tvoria dve postavy oblečené v antických tunikách, ktoré sú charakteristické pre obdobie Krista. Môžeme teda povedať, že tieto dve skupiny ľudí

symbolizujú rôzne časové obdobia. Z hľadiska kompozície obrazu je línia oddeľujúca súčasnosť od minulosti určená priemetom vertikálneho stredu okna.

V skupine vyberačov nás zaujme najmä veková rôznorodosť, od najmladšieho po najstaršieho, ktorá charakterizuje túto skupinu: chlapec v žlto-červenom, takmer dieťa, s úprimným, nevinným pohľadom; ďalší chlapec v čierno-bielom, s črtami a postojom dospievajúceho; ten v červenom a modrom, akoby už dosiahol istú zrelosť; bradatý, zrelý muž uprostred; a napokon starý muž, napoly plešatý a krátkozraký.

Pozornosť upútajú aj niektoré predmety, ktoré zberatelia nosia alebo používajú: nápadný biely klobúk s perami (druhý je v pološeru), meč, vrečko s peniazmi priviazané k opasku, mince a účtovná kniha na stole a tiež

okuliare. Ide teda o predmety, ktoré sú viac či menej charakteristické pre toto remeslo.

Nie je preto ťažké vidieť v týchto charakteristikách určitú symboliku. Máme tu vyberača daní so všetkými etapami remesla (od vyučenia až po odchod do dôchodku). Ak sa na scénu pozrieme širšie, vidíme, že tu je človek, ktorý prechádza všetkými obdobiami svojho života. Stôl vyberačov a opísané predmety predstavujú svet s jeho charakteristickými prvkami: krása a márnivosť, moc a sila, peniaze a honba za ziskom a akási túžba po sebestačnej múdrosti. Tak je to aj s bežným, typickým povoláním: človek ponorený do starostí tohto sveta.

Obe postavy stoja vpravo. Kristus je zreteľne odlišený svätožiarou. Stojí za povšimnutie, že osvetlená je len časť jeho tváre - druhá je v polotme a pravá, vystretá ruka. Pohľad

vyjadruje rozhodnosť a ruka, ktorej gesto je silne sugestívne, naznačuje zároveň panovačnosť aj nežnosť.

Nohy, v pološere sotva postrehnuteľné, nie sú v smere tváre a ruky, ale takmer kolmo na ne, smerom na východ, v súlade s tým, čo hovorí evanjelium: *Keď kráčal po ceste, uvidel muža menom Matúš.*

Ľavé rameno a ľavá ruka sú v pološere tiež takmer neviditeľné a ich otvorená poloha naznačuje pozvanie a prijatie.

Druhú postavu - podľa všeobecného presvedčenia - pridal neskôr sám Caravaggio. Takmer zakrýva postavu Krista a môžeme smelo povedať, že je to svätý Peter - ako pastier stáda držiaci pastiersku palicu. Bol ustanovený za prvého nástupcu Dobrého pastiera podľa poverenia, ktoré od neho dostal: *Pas moje ovce* (Jn 21, 16). Jeho blízkosť ku Kristovi mu dáva istotu, že je jeho učeníkom, rovnako ako gesto jeho ľavej ruky,

ktoré akoby kopírovalo gesto Majstrovej ruky. Jeho nohy, podobne ako Kristove, sú v pohybe, ale nesmerujú k východu, ale do vnútra scény.

Vzájomná poloha, tonalita farieb, gestá a pohyby postáv Krista a Petra majú svoj význam. Petrovo telo takmer úplne zakrýva Krista a za ním zostáva len Majstrova tvár a ruka. Jeho monotónny, unavený vzhľad kontrastuje s výzorom Krista, ktorý vyzerá mlado, plný sily a energie. Postavu Petra možno teda interpretovať ako symbol Cirkvi: prenáša Kristove gestá a slová z generácie na generáciu, aj keď sa mu nie vždy darí zachovať ich pôvodnú silu a nádheru vďaka krehkosti ľudí, ktorí tvoria Cirkev. Smer, ktorým je jeho postava otočená k stolu, potvrdzuje jeho poslanie: byť vo svete, uprostred ľudstva, a palica, ktorú drží v ruke, predstavuje

postavenie pútnika v dejinách až do konca čias.

Horná časť obrazu v kontraste so scénou zobrazenou v dolnej časti vyniká jednoduchosťou a pokojom. Pozostáva z troch prvkov: lúča svetla, ktorý vchádza sprava, slepého okna a priestoru úplnej tmy. Jediným náznakom pohybu je lúč svetla vstupujúci do scény, ale s takým pokojom a istotou, že sa zdá, akoby sa ani nehýbal. Vzťah medzi týmito tromi prvkami pochopíme, ak si uvedomíme kontrast typický pre barokovú maľbu: okno je hranicou medzi svetlom a tmou.

Nemali by sme si však teraz položiť otázku, či jednotlivé časti obrazu, ktoré majú zmysel a význam samy osebe, netvoria celok, jednotu významu, ako v každom majstrovskom diele? Neexistuje napríklad úzka súvislosť medzi oknom a Matúšovým povolaním?

Odpoveď je pravdepodobne kladná. Je tu jednota významu a tiež kľúč k pochopeniu celého obrazu. Tým kľúčom je Kristova ruka. A teraz sa dozvieme prečo.

Kristova ruka nie je v geometrickom strede obrazu, ale na dramatickej križovatke scény. Tu sa zbíha línia, ktorá spája pohľad Krista a mýtnika sediaceho uprostred stola; priemet vertikálneho stredu okna, ktorý, ako sme už spomenuli, tvorí časovú hranicu scény: skupina mýtnikov naľavo v prítomnosti, Kristus a Peter napravo v minulosti; a po tretie, diagonálna línia tvorená lúčom svetla, ktorý akoby určoval smer Kristovej ruky.

Gesto Kristovej ruky je úplne jedinečné a musí si ho všimnúť každý, kto pozná rímske umenie tej doby a Vatikán. Pripomína scénu Stvorenia, ktorú namaloval Michelangelo Buonarroti na strope

Sixtínskej kaplnky. Kristova pravá ruka je zrkadlovým obrazom Adamovej ľavej ruky. Preto možno povedať, že Kristus je zobrazený ako nový Adam: *kvôli previneniu jedného však celé množstvo ľudí padlo do smrti. O to hojnejšie však celý zástup dostal Božiu priazeň a milosť skrze jedného človeka, Ježiša Krista* (Rim 5, 15). Je teda zrejmé, že povolanie je milosť úzko spojená so stvorením každého človeka, pretože dáva zmysel jeho existencii. Keďže však ide o Kristovu pravicu a Kristus má nielen ľudskú prirodzenosť Adama, ale aj božskú prirodzenosť Boha Otca, táto ruka je obrazom všemohúcej moci a vôle Otca: je to Boží prst.

Na druhej strane, slepé, nepriehľadné a jednoduché okno neplní svoju funkciu prepúšťania svetla do scény. Jeho funkcia je symbolická a vzhľadom na jeho veľkosť veľmi dôležitá. Skrýva niečo,

čo zvyčajne zostáva nepovšimnuté a dokonca opovrhované: kríž. V kontexte obrazu ho možno interpretovať ako Kristov kríž. Stojí vysoko nad Majstrovou rukou, je znakom kresťana a miestom, kde Kristus naplňa svoje vlastné povolanie: dáva svoj život za spásu sveta. Kríž je cestou života pre tých, ktorí prijali svoje povolanie a chcú byť Kristovými učeníkmi: *Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma* (Mt 16, 24). Na ňom zomrel nielen Kristus, ale aj Peter a Matúš. Obaja podali dôkaz o svojej vernosti ako Kristovi učeníci, a tak naplnili svoje povolanie.

Kríž, ktorý v kompozícii obrazu tvorí hranicu medzi svetlom a tmou, je symbolom nástroja, ktorý dáva riešenie večnému protikladu dobra a zla, pravdy a lži a v prípade povolania protikladu nerozhodnosti a rozhodnutia veriť.

Nakoniec je tu otázka, ktorý z piatich mýtnikov je Matúš. Súčasní kritici pochybujú, že je to ten s bradou uprostred, na ktorého sa prirodzene upiera pohľad pozorovateľa.

Máme tu spoločný prvok, ktorý charakterizuje každú zo siedmich postáv scény: pohľad. V tichej komunikácii medzi postavami dominuje intenzívna hra pohľadov, ktorá naplňa moment dramatickým napätím. Dvaja vyberači naľavo upierajú svoj pohľad na peniaze na stole, sú nimi úplne pohltení a ani si nevšimnú prítomnosť Krista a Petra. Symbolizujú ľudí ponorených do materiálneho sveta a zdá sa, že nie sú schopní vnímať prítomnosť a existenciu Boha a duchovných vecí. Naopak, zvyšní traja mýtnici majú oči upreté na Krista a Petra, ktorí ako dvaja tajomní návštevníci z minulosti vtrhli na scénu. Aj oni majú oči upreté na mýtnika. Ale len dva pohľady sa navzájom stretávajú:

pohľad Krista a pohľad mýtnika
sediaceho uprostred. K stretu
dochádza v Kristovej vystretej ruke.

Zdá sa, že gestá Kristovej ruky,
Petrovej ruky a ruky vyberača sa do
trojice nedostali náhodou: Kristova
ruka je rukou toho, kto volá; Petrova
ruka je rukou toho, kto už bol
povoláný; a ruka vyberača je rukou
toho, kto je povolávaný... Plný údivu
a zmätku rozmýšľa, či ten
povolávaný je on sám, alebo jeho
spoločník, ktorý sedí po jeho pravici,
na konci stola.

A napokon v skupine vyberačov sú
len dve jasne viditeľné a špeciálne
osvetlené tváre. Najvýraznejšia tvár
je tvár malého muža v žltočervených
šatách s bielou čiapkou a s pierkom v
nej. Zdroj osvetlenia sa nedá s istotou
určiť. Ďalej je jasné, že svetlo
osvetľujúce tvár mýtnika sediaceho
uprostred nepochádza od Krista.
Pochádza z diagonálneho svetelného

lúča, pretože jeho tvár je doslova orámovaná priemetom hornej a dolnej časti tohto lúča, ktorého pôvod alebo zdroj nie je viditeľný.

Môžeme teda povedať, že Matúš je vyberač daní uprostred. Jemný lúč svetla, ktorý dopadá na jeho tvár, je symbolom milosti prichádzajúcej zhora, teda od Boha Otca. Boh Otec, ktorý je v nebi, nadradený svetlu, ale dobrotivý k ľuďom, bol vždy považovaný za neviditeľný, nevyčerpatelný a tajomný prameň každej milosti. Nemenný a pokojný tón lúča svetla, ktorý vnáša do scény rovnováhu a harmóniu, symbolizuje nadčasový pôvod toho, čo predchádza povolaniu, teda voľbu. Je to Boh Otec, ktorý si vyberá.

Bodom splynutia mäkkého lúča svetla, Kristovho pohľadu a ruky je opäť tvár mytníka uprostred. Kristus, ktorý plní Otcovu vôľu, uskutočňuje v čase večné vyvolenie a povolanie:

Požehnaný Boh a Otec nášho Pána Ježiša Krista, (...) lebo v ňom si nás vyvolil ešte pred stvorením sveta, aby sme boli pred ním svätí a nepoškvrnení v láske (Ef 1, 3-4).

Teraz už zostáva len čakať na slobodnú odpoveď toho, kto bol vyvolený a povolaný. Toho, ktorého pravica sa ešte neodklonila od peňazí. A to je presne ten moment, ktorý zvečnil Caravaggio.

A on mu povedal: Pod' za mnou!

Vstal a nasledoval ho.

Na záver otázka a zamyslenie: Viedla umelca tvorivá intuícia k tomu, aby vo svojom diele zobrazil moment Matúšovho povolania nielen majstrovsky z estetického hľadiska, ale aj s prekvapujúcou teologickou hĺbkou? Nevieme. Isté je, že *Vocazione di San Matteo* sa stále

nachádza v kaplnke Contarelli v kostole San Luigi dei Francesi, pár krokov od rímskeho námestia Piazza Navona, a vyvoláva obdiv a údiv tých, ktorí sa naň pozerajú. Jeden detail však nemožno prehliadnuť: stôl zobrazený na plátne, okolo ktorého sú zhromaždení vyberači daní, necháva v rohu, kde nevyhnutne stojí divák, prázdne miesto. Toto prázdno je akousi výzvou pre diváka 16., 21. a každého storočia, aby sa vzdal pasívneho rozjímania a vstúpil do scény ako ďalšia postava... a možno si aj položiť otázku, tú najdôležitejšiu otázku: otázku vlastného povolania, prečo a za akým účelom som na tomto svete?

Autor: Alfonso García-Huidobro

.....

evanjelia-21-septembra-svaty-matus-
apostol-a-evanjelista/ (08.08.2025)